CU PRIVIRE LA INTRODUCEREA ALFABETULUI LATIN ÎN PRINCIPATELE UNITE (1862)

de DUMITRU D. RUSU

Înlocuirea alfabetului chirilic cu alfabetul latin a suscitat pe drept cuvînt, interesul multor istorici și filologi. Există deja un mare număr de lucrări care tratează diferite aspecte ale acestei probleme[1]. Desfășurarea îndelungată și definitivarea treptată a acestui proces — ceea ce nu a îngăduit să se poată stabili o dată certă a încheierii lui — oferă încă teren de discuții și posibilități de completare.

Un document inedit de la Arhiva Istorică Centrală[2], ne furnizează noi informații asupra activității de introducere a alfabetului latin în Principatele Unite, la începutul anului 1862. În nota de față ne propunem să precizăm semnificațiile acestui document.

În perioada regulamentară — perioadă în care s-a folosit un alfabet de tranziție (mixt), compus din slove chirilice și litere latine — se va desfășura o intensă activitate pentru introducerea definitivă a alfabetului latin. Diferitele comisii care au lucrat în acest sens, în Moldova și Țara Românească, pe parcursul întregului deceniu anterior Unirii, nu au ajuns la rezultate, pe deplin acceptabile[3]. Totuși, activitatea acestora va pregăti terenul pentru măsurile luate, în această privință, în

---

[1] Pentru cele mai importante lucrări referitoare la introducerea alfabetului latin în țara noastră a se vedea Emil Vîrtosu, *Paleografia româno-chirilică*, Ed. științifică, București, 1968, p. 337—342 și întreg subsolul acestei lucrări.

[2] Arhiva Istorică Centrală, fond Ministerul de Interne (Inventar nr. 315), dosar nr. 616/1862, f. 2—3.

[3] Pentru activitatea comisiilor din anii 1850—1860 a se vedea: Emil Vîrtosu, *Chirilicale. II. Note despre introducerea oficială a alfabetului latin în Principale Române*, 1856—1859, București, 1942, 56 p. (Extras din revista *Arhiva românească*, tomul VIII, 1942); *Idem, Paleografia româno-chirilică*, Ed. științifică, București, 1968, p. 229—246; N. Grigoraș, *Introducerea alfabetului latin în școlile din Moldova (Discuțiile din Consiliul școlar, 1856—1860)*, în *Revista arhivelor*, III (1960), nr. 1, p 126—133.

http://www.muzeu-neamt.ro / http://cimec.ro

anii 1859—1860, măsuri cu rol decisiv pentru introducerea alfabetului latin în ţara noastră[4].

Preocuparea primului-ministru şi ministru al Trebilor Interne al Ţării Româneşti, Ion Ghica, pentru folosirea „unei ortografii uniforme cu litere latine" se va materializa, în final, printr-un „ordin de zi" din 8 februarie 1860, însoţit de „un exemplar de prescurtare ortografică". În esenţă, ordinul „îndatorează pe toţi copiştii acestui minister ca de la 10 februarie corent înainte să se conforme acestui mod simplificat în copierea hîrtiilor"[5].

Lucrurile au mers totuşi destul de anevoie. Funcţionarii ministerului continuă să folosească slove chirilice[6]. De aceea, Ministerul de Interne din primul guvern al Principatelor Unite dă, la 18 februarie 1862, o nouă circulară către instituţiile şi serviciile subordonate[7]. Circulara la care ne referim, trimisă şefului Arhivei Statului, era însoţită de un „model" de alfabet[8].

Concluzia care se degajă din conţinutul documentului — de altfel, asemănător cu acela din februarie 1860 — este limpede. Pînă ce „corpurile competinte" vor definitiva „o ortografie gramaticală pentru scrierile cu litere străbune (adică latine — n.n.)" toţi funcţionarii din cancelaria ministerului şi instituţiile pendinte erau obligaţi „să scrie hîrtieli oficiale" folosind „o ortografie cît mai simplificată" cuprinsă în „modelul" alăturat[9]. „Modelul" — aproape identic cu acela din 1860[10] — conţine 48 de slove sau grupe de slove din alfabetul de tranziţie şi, co-

---

[4] Cf. Emil Vîrtosu, *Paleografia româno-chirilică*, Ed. ştiinţifică. Bucureşti, 1968, p. 234—236; Ilie Corfus, *Ceva despre înlocuirea alfabetului chirilic şi datarea în ambele stiluri*, în *Revista istorică română*, vol. XVI, 1946, fasc. 2, p. 180.

[5] Emil Vîrtosu, *Chirilicale. II. Note despre introducerea oficială a alfabetului latin în Principatele Române*, 1856—1859, Bucureşti, 1942, p. 52 (doc. nr. 23); *Idem, Paleografia româno-chirilică*, Ed. ştiinţifică, Bucureşti, 1968, p. 235—236.

[6] A se vedea diferite dosare din fondul Ministerului de Interne (1860—1861) de la Arhiva Istorică Centrală.

[7] Circulara Ministerului de Interne nr. 1147 din 17 februarie 1862 este amintită şi de Ilie Corfus, *op. cit.*, p. 180—182. Ea a fost trimisă şefului Arhivei Statului, Administraţiei generale a serviciului sanitar etc.

[8] „Modelul" care însoţeşte circulara din 17 februarie 1862 este publicat, cu litere de tipar, în: Ilie Corfus, *op. cit.*, p. 132.

[9] A se vedea textul circularei publicat integral la sfîrşitul lucrării (Anexa 1)

[10] Pentru discutarea comparativă a celor două „modele", din 1860 şi 1862, a se vedea Ilie Corfus, *op. cit.*, p. 180—182.

http://www.muzeu-neamt.ro / http://cimec.ro

respunzător acestora, cele 48 de litere sau grupe de litere ale alfabetului latin[11].

Această nouă intervenţie a ministerului urmărea evident asigurarea utilizării exclusive a literelor latine. Totodată, stabilirea unei corespondenţe în alfabetul latin pentru slovele chirilice — avînd la bază experienţa cîtorva decenii de încercări — era utilă şi pentru transcrierea textelor chirilice mai vechi. Din acest punct de vedere, aceste „modele" (din 1860 şi 1862) interpretative ale alfabetului chirilic se pot încadra în şirul multiplelor strădanii de a rezolva ştiinţific problema corespondenţei grafiei chirilice în alfabetul latin, problemă care a preocupat pe lingvişti pînă în zilele noastre.

Privitor la activitatea de introducere a alfabetului latin în Principatele Unite, documentul vine să confirme greutăţile întîmpinate de această reformă şi insistenţa cîrmuirii statului pentru generalizarea folosirii alfabetului propriu limbii române.

A n e x e

1

Circulara Ministerului de Interne către şeful Arhivei Statului din 17 februarie 1862[12]

Ministeriul din Întru al României

Anul 1862, luna februarie 17 Primit, martie 3, nr. 142

Secţia I, nr. 1147

Bucureşti

Domnule

Pînă ce corpurile competinte vor determina o ortografie gramaticală pentru scrierile cu litere străbune subscrisul, dorind a pune capăt causului feluritelor ortografii cu care am văzut că se scriu hîrtieli ofi-

---

[11] A se vedea facsimilul de la sfîrşitul lucrării (Anexa 2).

[4] Cf. Emil Vîrtosu, *Paleografia româno-chirilică*, Ed. ştiinţifică, Bucureşti,

[12] Arhiva Istorică Centrală, fond Ministerul de Interne (Inventar nr. 315), dosar nr. 616/1862, f. 2.

http://www.muzeu-neamt.ro / http://cimec.ro

ciale, am adoptat alăturatul model de alfabet pentru o ortografie cît mai simplificată.

Grăbesc dar a-l pune în vedere dv. şi a vă invita ca să îngrijiţi cu toată atenţia de a se păzi în toate scrierile cancelariei dv. şi celor dependinte de dv. căci orice contra urmare va fi privită ca o neglijenţă şi lipsă la datoriile ce sînt prescrise funcţionarilor.

P. D. Ministru (s.s. indescifrabil)

Şeful secţiei (s.s. indescifrabil)

Domnului şef al Arhivei Statului

Rezoluţie: Se va lua în băgare de seamă această dispoziţie spre a se conforma d. d. amploiaţi întocmai.

À PROPOS DE L'INTRODUCTION D'ALPHABET LATIN DANS LES PRINCIPAUTÉS UNIS

RÉSUMÉ

L'auteur publie la forme originelle d'un document inédit, qui se trouve à l'Archive Historique Centrale, sur l'activité de l'introduction de l'alphabet latin dans les Principautés Unis, au début de l'année 1862. On souligne les significations de ce document.

http://www.muzeu-neamt.ro / http://cimec.ro

2

Model

a, ă, â, b, ca, c, che, ci, ce, ciu, chiu.
ki, d, j, e, ea, g, u, ni, ie, ue, ii, ui.
chi, d, d, l, e, f, q, qa, qhe, qe, qhi, qi.
ie, ia, iis, x, i, s, y, h, m, n, o, oa.
go, gu, ghiu, h, i, i, j, l, m, n, o, o.
u, p, c, u, u, m, z, s, is, b, x, z.
p, t, s, s, sh, t, t, u, iu, v, cs, z.

Consónele duble nu sunt în principiile ii final nu se întrebuinţéjă de chît numai ca semn plural, de Esemplu, ui merg, ei merguĕ.

Modelul de alfabet alăturat circularei din 17 februarie 1862[13].

[13] *Ibidem*, f. 13.

http://www.muzeu-neamt.ro / http://cimec.ro

http://www.muzeu-neamt.ro / http://cimec.ro